

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Cluverii[i] Sicilia Antiqua

Clüver, Philipp

Lvgdvni Batavorvm, 1619

Cap. XVI. Himera fluvius. Ecnomus sive Sceleratus mons. Daedalium castellum. Phintia urbs. Phalarium castellum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14145

Ἀκαραγανίους καὶ Γελώας καὶ Ἰνάς τῶν τῶν μεσόγειον οἰκόντων Σικανῶν καὶ Σικελῶν, ἐν δὲ Καμα-
 ρινάϊς πέσις σινελδὸν Ἰερῶσαι τοὺς Συρακυσίους, πρὸς ἣν ὅππ τῶν κατάλυσι τῆς τυρανίας. Id est:
 In transitu Agrigentinos atque Gelsenis, nonnullosque de Sicanis ac Siculis, mediterranea inco-
 lentibus, item Camarinensis, ad liberandum communi ope Syracusanos adhortatus, sibi junxit:
 cumque his ad pellendum tyrannum perrexit. Factum hoc, ut ipse tradit Diodorus, Aga-
 thocle summum Athenis magistratum obtinente; ante natum Christum anno ecc-
 LVII. Atque hinc tanta eorum iterum fuit potentia, uti XLIII annis post, summum
 gerente Athenis magistratum Nicodoro, adscitis in societatem Gelsenibus Messa-
 nensibusque, Syracusanos ab Agathoclis oppressione liberare conarentur: ut au-
 ctor est idem Diodorus, lib. xix. & v post annis, Demetrio Phalerensi summum
 obtinente Athenis magistratum, etiam principatum insulae adfectarent, concitatis
 contra dictum Agathoclem omnibus reliquis civitatibus. Hinc etiam postea, bello
 Punico secundo, quum Romanus exercitus, Marcello duce, Syracusas, totius
 insulae caput, obsideret, Carthaginienses Agrigentum, ceu arcem belli, occupa-
 runt; ut auctor est Livius lib. xxiii: atque inde, etiam captis jam Syraculis, Ro-
 manis nonnihil negotii accesserunt; ut idem tradit auctor lib. xxv. Celebritatem
 inde perpetuò servavit ad posteriora etiam tempora. Cicero, dicto in Verrem lib.
 III: Etenim Agrigenti (credo, propter multitudinem illorum hominum atque virtutem, &
 quòd civis Romani, viri fortes ac strenui & honesti, permulti in illo opido, conjunctissimo animo
 cum ipsis Agrigentinis vivunt, ac negotiantur) non audebat palam tollere, aut poscere, quae place-
 bant. Et, sub Tiberio imperatore, Strabo lib. vi: τῶν δὲ λοιπῶν τῆς Σικελίας πόλεων ἢ μὲν
 ἀπὸ τῆς Παχυρῆος πρὸς τὸ Λιλυθαῖον δῆκον, ἐκλήθηται τελείως, ἔχρη ἰνὰ σῶζουσι τῆς δευτέρου κα-
 τοικῶν ἂν τῶν καὶ Καμαρῖνα, ἀποικίας Συρακυσίων. Ἀκράγας δὲ, Ἰώνων ἔσται, καὶ τῆς Πίνειον, καὶ
 Λιλυθαῖον, ἐν συμμῶν. Id est: De reliquis Siciliae lateribus id quod à Pachyno ad Lilybentem pro-
 tenditur, prorsus desertum est. vestigia dumtaxat antiquorum quaedam opidorum restant. ex qui-
 bus & Camarina fuit, Syracusanorum colonia. Agrigentum, Ionica colonia, & navale eius, ac
 Lilybentem adhuc supersunt. Et c. 15 circiter annis post Tiberium, Constantinus in
 Themat. orientalis imperii lib. II, themate Siciliae: Ἐχρὶ δὲ πόλεως ἡ Σικελία ὀπισθήμερος
 τῶν τε Συρακῶσιν, καὶ τὸ καλῶν Ταυρομῶρον, καὶ τὸν Ἀκαραγανίαν, & τὰς λοιπὰς πόλεως τὰς
 μὲν ἡρημαῖας, τὰς δὲ κρατερῶς ὡς τῶν Σαρακηνῶν. Id est: Insignes urbis Siciliae ha-
 bet, Syracusanam, Tauromenium, & Agrigentum, & reliquas civitates, partim desolatas, partim
 à Saracenis occupatas. Hodicque inter celeberrima insulae opida merito computatur,
 ob civium frequentiam, agrique fertilitatem.

τὸ ἐπίγειον NAVALE, sive, ut Ptolemæus vocat, τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀκαραγανίαν, EMPOR-
 IUM Agrigentinum, quod citra Hypsam refert Ptolemæus, ad Acragantis flu-
 vii fuit ostium. ex quo porticum saxorumque quadratorum vestigia solum relicta in litore, se-
 miobruta, molis instar, suâ ætate superfuisse testatur Fazellus. Locum fuisse olim etiam
 Strabonis tempestate celebrem, ex verbis eius proximè citatis patet.

40

CAP. XVI.

Himera fluvius. Ecnomus mons. Dederalium castellum. Phintia
 urbs. Phalarium castellum.

A Grigento opido haftenus exposito, tempus nunc fuerit, uti ὁ Ἰμέρος ποταμὸς,
 id est, HIMERA amnis, quoque dicatur. Ptolemæus: Ἰπῶρος ποταμὸς ἐκβολαί, HIMERA
 Ἰμέρος ποταμὸς ἐκβολαί, Ἀκαραγανίαν ἐμπόριον, Ἰψα ποταμὸς ἐκβολαί, Ἡρακλέα. Hoc
 est: Hipori fluvii ostium, Himera fluminis ostium, Agrigentinum emporium, Hypsæ amnis
 ostium, Heraclea. Expositione horum locorum atque fluminum in gradus atque scrup-
 pulos Himera id Ptolemæo intelligitur esse flumen, quod, omnium totius Siciliae
 maximum, vulgò nunc accolis ab rei argumento vocatur Salsi. Atque huc alii
 etiam gravissimi consentiunt auctores, Polybius, Livius, Diodorus, Strabo, &
 alii. Diodori verba lib. xviii hæc sunt: Ἀγαθοκλῆς δὲ πρῶτον μὲν τοὺς Καρχη-
 δονίους πῶν ἔκνομον καλῶν λόφον ἐν τῇ Γελῶια καταληφέναι, δέγνω πάση τῇ δυνάμει
 διαγωνίσασθαι. * * * * Μάλιστα δ' Ὀλαβεῖτο πρὸς τῆς τῶν Γελῶων πόλεως,
 πρῶτον μὲν, ἐν τῇ τῶν χώρας πόλιν εἶναι τὰς τῶν πολεμίων δυνάμεις. * * *

Ἐν δὲ τῇ πόλει τῶν ἰκανῶν Φορῶν δόλιπῶν, ἀντιπρατοπέδωσι τοῖς πολεμίοις. κατέχον δὲ Καρχη-
 δόνιοι μὲν τὸν Ἐκνομον λίθον, ὃν Φασὶ Φορῶν γενηθῆναι Φαλαρίδου. ἐν ταῖς δὲ λέξεσι κατε-
 σκευάσκειν τὸ πύργιον ἄδρον χαλκῆν, τὸ διαβεβοημένον πρὸς τὰς τὸ ἑσθαισισημίαν ἡμῶν, ἵπε-
 καρμῶν τὰ κατὰ σκόλασματος· διὸ καὶ τὸν τόπον Ἐκνομον δόλο ἢ εἰς τὰς ἀτυχεύοντας ἀσθεῖας πρὸς
 ἐξορέυδου. ἐκ δὲ θάπτερον μέρους Ἀγαθοκλῆς ἔπειρον τὸ Φαλαρίδου. γενηθῆναι Φορῶν κατέχευε, τὸ
 προσουρεθῆναι ἀπὸ ἐκείνης Φαλαρίων. καὶ διὰ μέσων μὲν τὸ παρεμβολῶν τὸν ποταμὸν, ὃν ἀμφοτέρω
 παρεμβολῆμα τὸ πολεμίων ἐπιποιῶντο. * Ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον εὐδαιμονοῦσι τὸν ποταμὸν ἐπὶ τῶν
 διαβαίνειν ἀδρόσις ἐρασιώταις, ἕως ὅτε ἀφ' ἄλλοις ἵς αἰτία παρεκαλίετο αὐτὰς εἰς τὸν ὄλογορῆ
 κίνδυνον. τῶν γὰρ λιθῶν κατὰ τρεχόντων τῶν πολεμίων, Ἀγαθοκλῆς παραξυμῆθη τὸ ἀφ' ἄλλοις
 ποιῆσαι. ἀζόντων δὲ λίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἵνα τῶν δόλο τῆς παρεμβολῆς ἱσοζυγίαν ἀπυροζυ-
 γίαν, ἐπεξήλθον ἐκ τῆς τῶν Καρχηδονίων χάρακτος· οἱ τῆς διαζόντες. ὁ δ' Ἀγαθοκλῆς, περι-
 ἔδου τὸ μέλλον εἰσεῖναι, πρὸς τὸν ποταμὸν ἐβήκεν ἐνέδραν αἰδράων ἑπιπέκτων τῆς ζήτηταις. οὗτοι δὲ
 τῶν Καρχηδονίων τὸν λίαν ἀζόντας ἑπιδικόντων, καὶ διαβαίνων τὸν ποταμὸν, ἐξάνησαν ἐκ
 τῆς ἐνέδρας ἀφῶν, καὶ προσπεσόντες ἀσπίδας, ῥαδίως ἐτρέψαντο. Φρονουμένων δὲ τῶν Καρχηδονίων,
 καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν παρεμβολῆν Φόροντων, Ἀγαθοκλῆς, νομίσις ἤκειν τὸν καιρὸν πρὸ διαγυμνα-
 σῆαι, πῶσιν ἤρασε τὴν δυνάμιν ἑπὶ τῶν τῶν πολεμίων στρατοπέδων. * * * τῶν δὲ τῶ
 τῶν τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς παρεμβολῆς ἐκβαλόντες, ἐκράτησαν οἱ Καρχηδόνιοι. πάλιν δὲ οἱ πάλιν τὸν
 Ἀγαθοκλῆα κατ' ἄλλης πῶρος προσβολῆς ἐποιούωτο. καὶ δὴ τῆς παρεμβολῆς ἤδη κατὰ κράτος
 ἀλλοκομῶν, κατέπλωσε τοῖς Καρχηδονίοις δυνάμεις ἐκ λιθῶν αἰδέπτος. διὸ καὶ τῆς λυχαῖς. πῶ-
 λιν βαρῆσαντες, οἱ μὲν ἐκ τῆς παρεμβολῆς κατὰ σῆμα ἐκινδύνωσαν, οἱ δὲ παρόντες ἑπὶ τῶν Κοιθῆταις
 κύνθη πρὸς τὸν τῶν Ἑλλήνων. ὡν ἡπεροκομῶν, πρὸς ἀδρόσις ἢ ἐπὶ μάχη τῶν πῶν τῶν ἐπὶ τῶν
 τῶν. ἐφόρον δ' οἱ μὲν εἰς τὸν ἡμέραν ποταμὸν, οἱ δ' εἰς τὴν παρεμβολῆν, τῶν ἀδρόσις ἐπὶ τῶν
 τῶν τῶν ἀδρόσις, καὶ τῶν τῶν ἀδρόσις πῶν τῶν ἀδρόσις, ἐπὶ τῶν τῶν ἀδρόσις, ἐπὶ τῶν τῶν ἀδρόσις,
 ἐκ ἐλάσσονος ντες πῶν τῶν ἀδρόσις. διὸ καὶ σωμῆβη τὸν μετὰ τὸν πῶν τῶν ἀδρόσις, πῶν τῶν ἀδρόσις,
 βαλλομένων καὶ τῶν ποταμῶν πρὸς τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀπώλειαν. ἵπε καὶ γὰρ ἕως τῆς ἄρας, καὶ
 τῶν ἀδρόσις πῶν τῶν ἡμέρας γνομένων, οἱ πολλοὶ τῶν Φόροντων διὰ πῶν τῶν καρμῶν καὶ τῶν ἐκ τῶν
 Φορῶν κακοπῆταιν ἐκδηλοῦν γνομένων, λάθρως ἔπνον, καὶ ταῦτ' ἀλυστῶν τῶν ῥοματῶν ὄντων. *
 Ἀγαθοκλῆς δὲ τῆς τῶν ἀδρόσις συμφορᾶς πρὸς τῶν ἀδρόσις, τῶν ἐκ τῆς ἀδρόσις διασώζοντας αἰελάει, καὶ τῶν
 παρεμβολῶν ἐμπερῆσαι, εἰς Γέλαν ἀπεχώρησεν. Hoc est: Agathocles audito, Carthaginiensis
 in Gelenisium agro montem, qui Ecnomus vocatur, occupasse, totis viribus cum illis decertare
 statuit. Ac postea: Gelenisium verò urbi maxime imbebat; quòd in horum agro omneis hosti-
 um copias esse audiret. Et deinde: Relicto itaque in urbe presidio satis valido, ex adverso
 hostium castra posuit. Tenebant autem Carthaginienses Ecnomum collem: ubi Phalaridis castel-
 lum fuisse aiunt. in hoc taurum aneum habuisse tyrannus fertur, ad excruciantorum supplicia sic
 adornatum, uti subito igni machina incandesceret. idèoque ab impià in miseris sextitia colli no-
 men Ecnomi, id est, Scelerati seu Nefarii, inditum. Ex adverso autem de castellis, quæ Phala-
 ridis fuerant, Agathocles alterum, Phalarium ab eo nuncupatum, tenebat. In medio castrorum
 fluvius erat; quem veluti propugnaculum utrique contra hostem sibi fecerant. Diu neutri cum
 universis copiis amnem transire audebant; donec repentina quadam causa ad justum eos confi-
 ctum excitavit. Quum enim Afri hostium terram incurserent: Agathocles ad idem faciendum ir-
 ruitur. Dumq. prædam Græci abigunt, & à castris jumenta quedam abducunt; è Carthaginen-
 sium vallo, qui eos insequantur, erumpunt. Agathocles verò, quòd futurum prævidens, eximie
 virtutis viros ad insidias collocaverat juxta flumen. hi, dum Carthaginienses eos, qui prædam
 abigebant, insectantur, jamque flumen trajecerant, repente ex insidiis surgunt; & inordina-
 tos aggressi, facillè in fugam vertunt. Interea dum barbari ceduntur, & ad castra fugiunt, Aga-
 thocles, decertandi tempus jam adesse ratus, totum exercitum ad hostium castra ducit. Haud
 multo post: Hoc itaque modo extrusis è munitione castrorum Græcis, superiores exstitère Car-
 thaginienses. Agathocles tamen aliis in locis impressionem in castra facit. quæ quum jam expugna-
 rentur, novæ ex Africâ copia à Carthagine ex insperato adpellunt. quàm obrem animis denuo con-
 firmatis, qui in castris erant, à fronte dimicantur; qui verò subsidio venerant, in orbem circum-
 steterè Græcos. quibus vulneratis, in contrarium subito præter opinionem sors pugna se con-
 vertit. nam fugam arripuère Græci; pars in Himeram fluvium, pars in castra: quò per X I
 stadia receptus erat. & quia tractus ille campestris erat; barbarorum equites, non infra X
 millia, insequantur. hinc evenit, ut totum in medio spatium cadaveribus oppleretur; fluvio
 etiam multum adjuvante Græcorum cladem. quum enim canicularis tum esset anni tempestas,
 & persequentio illa circa meridiem fieret; plerique fugientium, per æstum fugæ, arumnam sibi
 correpti, affatim & saluam quidem undam bibebant. Mox: Agathocles, tam insigni adfe-
 ctus

Etus clade, fugâe lapsos adsumsit: incensusque castris, Gelam se recepit. Nomen fluvii, qui inter Agathoclis Carthaginensiumque castra veluti propugnaculum utrisque erat, sive expressum fuerit à Diodoro, sive omissum; Himeram fuisse, ex universâ oratione satis apertè disertèque liquet. unde etiam initio eiusdem libri pugnam hanc vocat τὴν ἐφ' ἡμέρᾳ μάχην Ἀγαθηκλήος πρὸς Καρχηδονίους. id est: pugnam, quam Agathocles ad Himeram cum Carthaginensibus conseruit. Himeram autem esse eum, quem vulgari nunc vocabulo accolis Salsi vocari dixi, inde patet, quòd Ecnomum montem, quem in dextrâ Himeræ ripâ ponit Diodorus, Plutarchus Agrigentino agro facit conterminum in Dione, his verbis: Περὶ πένθης δὲ καὶ μίνων ἀρμήσου, πολισμῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ τῆς Καρχηδονίαν Ἰπικρατείας. * * *. πρὸ βορρῆος δ' αὐτῶ πρῶτον μὲν Ἀκρογαυλίων περὶ ἐκχώρησιν ἰππῶν Διὰ γὰρ τοῖς τῶν ἀπὸ τὸν Εὐνομον οὐκ ἐκόντων. μετὰ δὲ τέρτας Γελῶσι. Id est: Quinto die ad Minoam, Siciliæ opidulum, Carthaginensium ditionis, decurrit. Postea: Ad progredientem inde primi defecerunt ducenti equites Agrigentiorum, qui circa Ecnomum incolebant. post hos, Gelenfes. Fuisse autem Heracleam Minoam millia passuum circiter xxvii ultra Agrigentum ad ostium amnis, cui vulgare nunc vocabulum Plâtani, post certis demonstrato indicium. Sed & illud firmissimo fuerit documento, Himeram esse, nunc Salsum amnem, quòd Diodorus illum vocat ποταμὸν ἄλυκον, id est, fluvium salsum. Huc adde, quæ Polybius de Himerâ tradidit; ut Eclogæ legationum habent his verbis: Ἰερώνυμος δὲ πρὸς ἡγεμονίᾳ τοῦ Ἀγαθαρχοῦ καὶ Ὀνησιγόνη καὶ Ἰπποδάμῃ πέμπει μετ' Ἀνίβου πρὸς Καρχηδονίους, δὲς ἐπιπέλας ἵππῶν τοῖς δε ποιῶνται τὰς σωθήσας. Ἐφ' ἣν Καρχηδονίους βοηθεῖν ἐπιπέλας καὶ ναυτικῆς δυνάμεσι, καὶ σικελικῶν ἑσπέρων ἐν Σικελίᾳ, ἕτοιμα διέλεσθαι τὰ κατὰ τὴν νῆσον, ὡς πὶ τῆς ἐκαπέρων ἐπαρχίας ὅρον εἶναι τὸν ἡμέραν ποταμὸν. ὃς μάλιστα πῶς διχα διαιρεῖ τὴν ὅλην Σικελίαν. Id est: Hieronymus legatus ad Carthaginensibus proficisci iubet, Agatharchum, Onesigenem, & Hippodamem. praecepit his, fœdus istis condicionibus facerent: Carthaginenses ut terrestribus maritimisque copiis opem sibi ferrent. ubi Romanos communi operâ expulissent Siciliâ, insulam ita dividerent, ut Himeræ fluvius, qui mediam ferè universam Siciliam dividit, utriusque populi provinciarum esset terminus. Idem tradit Livius quoque lib. xxiv, his verbis: Hieronymus legatus Carthaginem misit ad fœdus ex societate cum Annibale faciendum. Pacto convenit, ut, quum Romanos Siciliâ expulissent, Himeræ amnis, qui ferè insulam dividit, finis regni Syracusani ac Punici imperii esset. Hæc Himeræ descriptio nulli alii, quam, qui nunc Salsi dicitur, amni convenit. hic quidem omnium Siciliæ amnium longissimus, quum xx circiter millia passuum à mari Tusco fontem habeat, per lxxx millia ad Libycum mare defluit; mediam ferè insulam dividens; ita, uti pars altera versùs occasum & Lilybæum Drepanumque, altera versùs ortum & Syracusas Leontinosque relinquatur. Hinc etiam illud Strabonis, lib. vi: εἰς δ' ἡμέραν ποταμὸν, διὰ μέσης ῥέοντα τῆς Σικελίας. id est: Ad Himeram amnem, qui per mediam fluit Siciliam. Quo minùs totam divideret insulam, xx illa intercedebant millia. At quia alter etiam erat eodem insulæ tractu fluvius Himeræ, cuius ostium in Tuscum exibat æquor, (vulgò nunc dicitur Thermini) error ex suprâ dictâ descriptione natus est, uti alii unum hunc eundemque intèlligerent amnem, in diversas regiones, diversaque maria gemino alveo tendentem. Sic enim Solinus, cap. xi: Himeram caelestes mutant plagæ. amarus denique est, dum in aquilonem fluit; dulcis, ubi ad meridiem flectitur. Id quomodò intelligendum, Mela docet lib. ii, cap. vii. De amnibus, inquit, Himeræ referendus. quia, in mediâ admodum insulâ ortus, in diversa decurrit: scindensque eam utrimq;, alio ore in Libycum, alio in Tuscum mare devenit. Et Vibius, in catalogo fluminum: Himeræ, opido Taurominitanorum [lege, Thermitanorum] dedit nomen Himeræ. Hoc flumen in duas findi partes ait Ctesichorus: [lege, Stefichorus:] unâ in Tyrrenum mare, alterâ in Libycum decurrere. Antigonus in Mirandis: περὶ δὲ ποταμῶν καὶ κρῶν ἄλυκον μὲν φησὶ λέγειν τὸν ἡμέραν ἐν μιᾷ πηγῆς ἁλὸς ὄμιλον, τὸ μὲν ἄλυκον τῶν ῥέθρων ἔχειν, τὸ δὲ πῶλον. Id est: De fluminibus & fontibus Lycum, ait, perhibere, Himeram ex uno fonte in duos scindi alveos; alterumque fluvium esse salsum, alterum potabilem. Vitruvius, lib. viii, cap. iii: In Siciliâ flumen est Himeræ; quod, à fonte quum est progressum, dividitur in duas partes. quæ pars profluit contra Aetnam, quòd per terræ dulcem succum percurrat, est infinitâ dulcedine. altera pars, quæ per eam terram currit, unde sal foditur, salsum habet saporem. Verùm errorem hunc scitissimè correxit Silius, lib. xiiii, his verbis:

Litora Thermarum, prisca dotata Camonâ,
Armarvère suos; quâ mergitur Himeræ ponto

*Aeolio. nam dividuas se scindit in oras:
Nec minus occasus petit incita, quàm petit ortus.
Nebrodes gemini nutrit divortia fontis:
Quo mons Sicania non surgit ditior umbrâ.*

Nebrodes ille mons, sive alio nomine Maro, ut post suo loco ostendetur, vulgò nunc Madoni vocatus, inter dictos quidem duos Himeras longo jugo protenditur; sed ipsi amnium fontes x l. amplius millia passuum inter se distiti sunt; maioris Himeræ, Libycum mare petentis, ab orientali eius latere; minoris, ab occidentali: ita, uti pro uno eodemque fonte haberi minimè queant; utique, quum complures alii essent inter utrumque fontes amnium, in illos defluentium. Mela in mediâ admodum ait insulâ oriri, atque inde in diversa decurrere. Minoris quidem, qui in septemtriones fluit, fons in medio ferè est insulæ inter septemtriones & meridiem. at maioris ortus ab Libyco mari, ut antè dictum, l xxx, ab Tusco xx tantum millia abest. Sed ille haud dubiè unum solum eum habere fontem intellexit. Solinus amarum tradit esse, quâ in aquilonem fluit; dulcem, ubi ad meridiem sestetitur. At contrario planè modo res ipsa sese habet. septemtrionalis quidpe Himera dulcis esse deprehenditur; meridionalis verò falsus: unde & nomen hodiernum. heic quidpe hodiè que falsi metalla frequentia: quæ fonteis fluminaque Agrigentini agri ferè omnia falsa reddunt. Solinus amarum dixit esse Himerarum alterum; quia apud Græcum aliquem auctorem legerat vocem ἀλμυρός. quæ & falsum & amarum significat. cæterò meridionalem hunc sive falsum Himeram Livius quoque memorat, lib. xxv, his verbis: Captis Syracusis, legationes omnium ferme civitatum Siciliae ad Marcellum conveniebant. Dispar ut causa earum, ita condicio erat. qui ante captas Syracusas aut non deserverant, aut redierant in amicitiam, ut socii fideles accepti cultig. quos metus post captas Syracusas dediderat, ut victi à victore leges acceperunt. Erant tamen haud parvæ reliquæ belli circa Agrigentum Romanis, Epicydes & Hanno, duces reliqui prioris belli, & tertius novus, ab Annibale in locum Hippocratis missus, Libyphanicum generis Hipponiates, Mutinem populares vocabant, vir impiger, & sub Annibale magistro omnis belli arteis edoctus. Mox: Itaque inclusi ad tempus manibus Agrigenti dux Pænus Syracusanusque, non consilio Mutinis magis, quam fiducia, ausi egredi extra muros, ad Himeram amnem posuerunt castra. Quod ubi perlatum ad Marcellum est, extemplo copias movit; & ab hoste 1111 ferme millium intervallo confedit; quid agerent pararentve, expectaturus. Sed nullum neque locum neque tempus cunctationi consiliove dedit Mutines; transgressus amnem, ac stationibus hostium cum ingenti terrore ac tumultu invecit. Postero die propè justo prælio compulsi hostem intra munimenta inde revocatus seditione Numidarum, in castris factâ; quum trecenti ferme eorum Heracleam Minoam concessissent. Ad mitigandos revocandosq. eos profectus, magnoperè monuisse duces dicitur, ne absente se cum hoste manus conferebant. Id ambo agrè passi duces: magis Hanno; jam antè anxius gloriâ eius: Mutinem sibi modum facere; degenerem Afrum imperatori Carthaginensi, missa ab senatu populoque. Is perpulsi cunctantem Epicydem, ut, transgressi flumen, in aciem exirent. Marcellus arma properè capere milites & efferrî signa jubet. Ad instruentem exercitum decem effusis equis advolans ex hostium acie Numide; nuntiantes, populares suos primùm eâ seditione motos, qua ccc ex numero suo concesserint Heracleam; dein, quod præfectum suum ab obtrectantibus ducibus gloriæ eius sub ipsam certaminis diem ablegatum viderant, quieturos in pugna. Mox: Itaque haud magna vis certaminis fuit. primus clamor atque impetus rem decrevit. Numide, quum in concursu quieti stetissent in cornibus, ut terga danteis suos viderunt, fugæ tantum parumper comites facti, postquam omnes Agrigentum trepidando agmine petentes viderunt; ipsi, metu obsidionis, passim in civitates proximas dilapsi. multa millia hominum casa captaque, & octo elephantum. Hæc ultima in Sicilia Marcelli pugna fuit. victor inde Syracusas rediit. Hæc quoque historia in Salsum amnem omnibus partibus quadrat. quidpe Epicydes atque Hanno & Mutines ab Agrigento versus Syracusas atque Marcellum progressi, ad Himeram castra locaverant. adversus eos Marcellus Syracusas profectus, 1111 ferme millia ab Himeræ lævâ ripâ castra sua hostium castris opposuit. Victi prælio duces Afrî & Syracufanus, fugâ Agrigentum repeticerunt.

ECNOMVS
mons.

Cæterum ὁ Ἐκνομὸς λόφος, sive τὸ Ἐκνομον ἄρτος, id est, ECNOMVS mons, Diodoro ac Plutarcho locis proximè citatis, & Polybio lib. I, memoratus, in dextrâ Himeræ orâ ad ostium amnis situs, is est, qui vulgari nunc incolis vocabulo Monte d' Alicata,

Alicata, sive *di Licata*, ab opido, ad radices eius prope dictum amnem sito, cognominatur. Ex occidente is in orientem v millium passuum spatio iuxta mare veluti promontorium protenditur; campum rotundum, cuius diameter totidem millia occupat, à meridie includens. *Phalaridis*, Agrigentorum tyranni, *castellum* in eo quondam fuisse, inque eo *taurum illum æneum*, auctoribus celebratissimum, supra è Diodoro intellectum est. DAEDALIVM fuisse nomen ei castello, ex Antonini itinerario dispicio; ubi ita scriptum est:

DAEDALIVM castellum.

Ab Agrigento per maritima loca Syracusas,
M. P. CXXIIII, sic:

10

<i>Dædalio</i>	XVIII.
<i>Plintis</i>	V.
<i>Refugio Chalis</i>	XVIII.
<i>Plaga Calvisianis</i>	VIII.
<i>Plaga Mesopotamio</i>	XII.
<i>Plagereo, sive Cymba</i>	XXIIII.
<i>Refugium Apolline</i>	XX.
<i>Plaga Syracusis</i>	XXXII.

Millia ab Agrigento ad dictum opidum Licatam incolæ nunc in univèrsum computant **XXIIII**; quamquàm re verâ sint haud ampliùs **XXIII**: quot Itinerarium quoque refert inter Agrigentum & locum, cuius heic corruptum, ut mox ostendam, vocabulum legitur *Plintis*. Itaque *Dædalium* hoc *Phalaridis castellum* haud dubiè jam in occidentali fuit montis Ecnomi extremo. Nomen id sine controversiâ ab conditore suo habuit Dædalo: quem complura in hac insulâ opera reliquisse, testatur Diodorus lib. IIII.

Ceterùm Ptolemæus inter Gelam & Agrigentum opidum habet, cuius vocabulum vitiatum est *φθιλία*, *Phinthia*, pro genuino *φιλία*, **PHINTIA**. quidpe Diodoro idem dicitur aliâ formatione *φιλίας*, *φιλιάδ*. **PHINTIAS**, *Phintiadis*. unde Phalaridi in Epistolis *opidani* sunt *φιλιάς*. & ita Plinio lib. III, cap. VIII, Latinâ formatione **PHINTIENSES**. Atque hic ille est locus, qui in proximè scripto Antonini itinere vitiatum habet vocabulum *Plintis*, pro *Phintis*. Ex eo igitur itinere, ubi **XXIII** numerantur millia passuum ab Agrigento ad Phintiam usque, lucidissimo certissimoque liquet documento, Phintiam eodem fuisse situ, quo nunc dictum opidum conspicitur *Licata*: portu, seu navium statione nobile. ubi lapides quadratos, & id genus alia antiqui operis monumenta effossa, sepulcra quoque & cisternas veteris structuræ complureis adparuisse suâ ætate, item antiquas inscriptiones atque numismata reperta esse, testatur Fazellus. quarum rerum etiam nunc nonnulla inibi adparent vestigia. Ptolemæus equidem *Phintiam* & Plinius *Phintienseis* inter mediterranea opida recensent. at in orâ maritimâ eam fuisse, ex præscripto Antonini

PHINTIA
urbs.

liquidò patet itinere. sed & Diodorus disertissimis eam verbis in litore locavit. sic enim Eclogæ ex libro **XXII**: *κατὰ τὴν Σικελίαν ἦσαν τύραννοι, ἰκέτας ἐν Συρακούσῃ, φιντίας ἐν Ἀκράγυντι, τρωδαίων ἐν Ταυρομενίῳ. * κτίσει δὲ φιντίας πόλιν, ὀνομάσους αὐτὴν φιντιάδα, Γελώνας, ἀναετίτας ὄϊτας, οἰκίστας ἐν αὐτῇ. ἐστὶ δὲ αὐτῇ ἑρβαθαλάσσιον. καθαιρῶν γὰρ τὰ τέχνη καὶ πᾶς οἰκίας, καὶ τὰς λαοὺς τῆς Γέλας, εἰς τὴν φιντιάδα μετῴκησε, κτίσας τὴν καὶ ἀγορὰν ἀξιόλογον, καὶ ναὺς ἱερῶν.* Hoc est: *In Sicilia tyranni erant, Hicetas Syracusis, Phintias Agrigenti, Tyndarion Tauromenii. Et mox: Phintias urbem condit nomine Phintiadem: Gelsenseisque, è patriâ submotus, in eâ collocat. Sita autem hæc est ad mare. Muris enim domibusque Gela destructis, populum in Phintiadem transtulit: postquam mania forumque insigne ac templa deorum condiderat.* Factum hoc sub initium belli Tarentini, quod Pyrrhus

in Italiâ contra Romanos anno urbis Romæ **CCCCLXXI**, ante natum Iesum anno **CLXXXII** gerere cæpit; ut ex iisdem aperte liquet Diodori Eclogis. Idem auctor postea lib. **XXIIII**, in historiâ belli Punici primi, referentibus iisdem Eclogis: *οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, πῆς λοιπῆς ἀγορᾶς τὴν χεῖρᾶν ἐκ τῆς Δρεπάνης λαθόντες, εἰς τὸ Λιλύθαιον ἦλθον, καὶ τὰς περιουσιμῆρας ἐπέσπλησαν παντοίων ἀγρῶν. ἔφθασε δὲ καὶ καρβάλων στρατηγὸς ἐκ Καρχηδόνιοι καὶ πᾶν μακρῶν οἰκίας, καὶ σπηγαίων ἰσῶν. Πιπιδίον δὲ καὶ αὐτὸς Ῥωμαίοις, ἕνας μὲν ἰσθμῶσι τῶν νεῶν, τῶν δὲ ὀρμυσῶν εἰς γλῶ ἀπέσπασε. ἀκίστας δὲ καὶ τὸν σῶλον τῶν Ῥωμαίων ἐκ Συρακούσων ἀφωρηκέναι, πέρας τὸς ζυμάρχοντας, ἀνίχθη ναυσὶ ρ κ πᾶς θύρας τῶν δὲ σῶλων εἰς ζυμάρχοντες ἔλθοντες*

ἐλθόντων κ' τὴν Γελῶν χώραν, οἱ ὕμαιοι Φοβηθέντες κατέπλωσαν εἰς τὴν Φινιάδα, ἢ τὰ πλοῖα,
 πρὸ τῆν ἀγροῦν καμίζου, καὶ τὰς λοιπὰς ναὺς ἀπέλιπον ὑπὸ τῆν γλῶ. τῶν δὲ Καρχηδονίων κατὰ
 πλοῦσαντων, ἑξήκοντα καὶ πέντε ἀγῶν. * πλ. δὲ οἱ Καρχηδόνιοι τῶν σκαφῶν τ' μεγάλων κατέδυσαν ἑ.
 τῶν δὲ μακρῶν ἐβύθισαν ἑ. Ἐπιπέσεις δὲ ἑγ', ἀρχήσας ἐπιήσαν. μετὰ δὲ πῶτα οἱ Καρχη-
 δόνιοι ἔπλιν τὸν Ἀλικὸν πέλαμον ὑπερῶν ἡμερῶν, τὰς τεταμαίνας ἀνεπώσαν. Οἱ δὲ ὑπάλ. ἑ. ἑ. ἑ.
 ἔδεν τῶν γενημένων εἰδώς, ἐκ τῆς Μεσολύης ἀνέχθη ναυσι μακρῶν λς', καὶ φορηγῶν ἑ. ἑ. ἑ.
 πρὸ πλοῦσαντων δὲ τὸν Πάχυον, καὶ καθορμίδεις πηλοῖον φινιάδ. κατὰ πλοῦσαν τὸ γενημένον.
 καὶ ἡ πῶτα Καρχηδονίων παντὶ σὺλφ. πρὸς αὐτὰς ἐλθόντων, Φοβηθείς ὁ ὑπάλ. ἑ. τὰς μὲν ἑγ', τὰς
 ἀρχήσας, ἐπέστησεν, ἔπλιν δὲ Συρακούσας τὸν πλῆν ἐπιήσας, νεμίζων ἑ. ἑ. ἑ. πρὸς τὸ πρὸς τετα-
 μαίνας. κατὰ πλοῦσαν δὲ ἡμερῶν πρὸς τῆν γλῶ τ' Καμαρίνης, εἰς τῆν γλῶ κατέφυγε πρὸς τὸ πρὸς τετα-
 μαίνας καὶ ὑφαλῶν. Hoc est: Carthaginenses, de reliquâ annonâ, quæ usui sibi forent, Dre-
 pani acceptis, Lilybæum abire; et omnique bonorum genere obsessos cumulavere. Venerat jam
 Carthagine etiam Carthalo prator, cum LXX navibus longis, & totidem frumentariis. qui
 quum & ipse Romanos invaderet, navibus aliquot demersit; & de adpellentibus ad terram IIII
 abstraxit. Postquam verò audivisset, classem Romanam Syracusis solvissè, collegis in senten-
 tiam adductis, CCXX navibus optimis contra illos evexit. Iamque in mutuum classis utra-
 que conspectum venerat, circa Gelense litus, quum Romani, metu percussi, ad Phintiadem re-
 flexerunt; navibus, quæ commentum portabant, aliisque, post se relictis. Quum verò nihilo
 minus in eos proveherentur Carthaginenses, acre certamen oritur. tandem Pæni de magnis
 navibus L depresserunt: de longis in profundum egere LX: confregerunt inutileque reddi-
 derunt XIII. Post hac ad Halycum flumen digressi, saucios refecerunt. Interea Junius con-
 sul, nihil horum compertum habens, à Messanâ provehitur XXXVI navibus longis, onera-
 riusque non paucis. Pachynum pratergressus, atque in Phintiadis portum delatus, ob ea, quæ
 acciderant, exparvit. Vbi verò cum omni classe in Romanos tendebant Carthaginenses; terri-
 tatus consul, XIII illas inutile incendit: & ad Syracusas versus vela facit; tutum ab Hie-
 rone receptum sibi datum iri confidens. sed deprehensus juxta Camarinam, in terram confugit,
 ad loca aspera atque vadosa. In Geleni fuisse agro Ecnomum montem, supra ex eo-
 dem intelleximus Diodoro. Apud hunc igitur in mutuum utraque classis conspectum
 venit. Romani verò, metu percussi, in proximum Phintia reflexerunt portum. Ceterò,
 ut in Antonini itinerario corruptum legitur vocabulum Plintia, pro Phintia, ab 30
 recto casu pluralis numeri Phintia, & apud Ptolemæum Phintia, pro Phintia, sic
 longè etiam peius vitiatum est apud Ciceronem, in Verrem lib. III, in his verbis:
 Enna mediterranea maximè est. coge, ut ad aquam tibi, id quod summi juris est, frumentum
 Ennenses metiantur. vel Plutiam, vel Halesam, vel Catanam, loca inter se maximè diversa,
 eodem die, quo jusseris, deportabunt. Heic, quia opidum Siciliae erat, vulgari vocabu-
 lo La Piazza, vel incolarum dialecto La Chiazza dictum, xv circiter millia ab Ennâ
 versus meridiem dislitum, hoc ipsum Plutiam esse Ciceronis, nonnulli nostri sæcu-
 li conjecerunt geographi. Verum non animadvertunt illi, ad aquam deportan-
 dum fuisse frumentum, quod longè alienum est à Piazza situ; ut quæ in celsioribus
 atque aridis, nisi quæ fontes scaturiunt, locis posita est. Aquam verò quam intellexit 40
 Cicero ad opidum illud? Certè nullam aliam, quàm qualis & ad Halesam & ad Ca-
 tanam erat; scilicet marina. Quemadmodum igitur Catana in ipso fuit litore, Ha-
 lesa autem ad mille tantum passus remota; ut suo loco ostendam: sic tertium illum
 quoque locum ad mare fuisse, certum est. Tria autem Siciliae innuere voluit latera
 atque maria Cicero: Africum scilicet mare ad meridionale insulæ latus; Siculum,
 ad orientale; Etruscum, ad septentrionale. tria item nominare voluit loca sive opi-
 da, portibus seu navium stationibus prædita, quorum ad Etruscum mare fuit Ha-
 lesa; ad Siculum, Catana; ad Africum, hæc dubiè prædicta illa Phintia. cuius vo-
 cabulum æquè facillè in Ciceronis exemplaribus corrumpi potuit in Plutiam, atque
 apud Antoninum in Plintia. Intervals verò illa ab Ennâ ad tria prædicta opida 50
 Halesam, Catanam, & Licatam, planè sunt inter se æqualia, millium passuum I. quod
 & ipsum fortè respexit Cicero.

Ex hætenus igitur allatis quàm manifestissimè jam pater, quàm vehementer er-
 raverint Aretius & Fazellus, omnesque reliqui Siciliae scriptores, qui Gelam sta-
 tuunt eodem situ, quo nunc Licata conspicitur opidum; vel juxta in monte: Ge-
 lamque omnem eundem docent esse cum Himerâ; qui nunc Salsi vulgò vocatur:
 Campos verò Geloos, eos, quos Ecnomum montem à meridie includere, ego supra
 ostendi.

ostendi. Certè, alia cuncta, quæ adduxi, documento si defuissent; hoc unum instar omnium suffecisse debebat, quòd Diodorus tradit, terminum ac veluti vallum inter castra Carthaginensium & Agathoclis castra fuisse Himeram amnem: quo transjecto, quum ad Ecnomum, juxta quem castra erant Carthaginensium, Syracusani ab illis superarentur, regressi inde in citeriorem ripam ad castra sua; quæ v millia inde ad Phalarium castellum erant sita, Gelam hinc sese receperunt. Gela igitur ab sinistra fuit Himeræ ripa, ac longius inde disita. Sed video, Fazellum usum esse mendoso aliquo Diodori exemplari: in quo legit $\tau\epsilon\kappa\kappa\omicron\mu\omicron\nu\lambda\omicron\phi\omicron\nu\epsilon\upsilon\tau\eta\Gamma\epsilon\lambda\alpha$, id est, *Ecnomum montem in Gelâ*; pro $\epsilon\upsilon\tau\eta\Gamma\epsilon\lambda\omega\alpha$, id est, *in agro Gelsenâ*. At quomodò Carthaginenses montem aliquem in Gelâ occupare potuerunt, si ea urbs in eorum tum fuit potestate? aut quomodò Agathocles cum Syracusanis suis, prælio victis, Gelam refugere potuit, vel ausus est, si pars urbis in victorum victosque persequendum hostium fuit potestate? Nullo sanè modo. Verùm heic jam iterum mendosum fuisse video Fazelli exemplar; ubi, de Agathocle loquens, $\epsilon\iota\varsigma\Gamma\epsilon\lambda\omega\alpha\alpha\pi\epsilon\chi\omega\rho\eta\sigma\eta\upsilon$ habuit; id est, *in Gelsenem regressus est*: quasi in aliquam Gelsenis agri urbem confugisset. quum genuina scriptio sit $\epsilon\iota\varsigma\Gamma\epsilon\lambda\alpha\upsilon$, id est, *in Gelam*. Item, ubi à castris Carthaginensium & amne Himerâ ad sua, quæ erant ad Phalarium castellum, castra per $\tau\epsilon\omicron\sigma\alpha\rho\acute{\alpha}\nu\omicron\tau\alpha\sigma\epsilon\delta\iota\upsilon\varsigma$, id est, per XL stadia Syracusanos refugisse tradit Diodorus; Fazellus semel atque iterum eam fugam repetens, XII tantum refert stadia. Sed hoc etiam falsum fuit Fazello argumentum, quòd *immanem fluvium* sedatus est Gelam ex hisce Virgiliti verbis: — *Campique Geloi*

Immanisque Gelâ fluvii cognomine dicta.

Vbi ille non Gelam urbem *immanem*, id est, ingentem; quod voluit poëta; sed fluvium magnum intellexit. eum verò potiùs esse Himeram, sive, ut nunc vocant, Salsum, quàm quemquam alium. atque in hunc quoque rectè quadrare putavit illud Ovidii:

Et te vorticibus non adeunde, Gela.

Quod sanè Terræ novæ flumini rectè tribuitur; utique tempore pluvio atque hiberno. Sed & campus ille intra Ecnomum montem spatiosus, ad lævam Salsi ripam, Fazello imposuit; opinanti, hos esse *Geloos* illos Virgiliti *campos*. Numismata præterea pro gravissimo productit documento, quæ prope Licatam reperta fuerunt suâ ætate, cum inscriptione $\tau\epsilon\lambda\alpha\omicron\omega\omega$. Ecquid verò mirum, quum Gelsenenses ex urbe suâ Gelâ Phintiam ad Himeræ ostium traducti sint, numismata eorum isthic reperiri? Nam opes suas eos unâ secum absportasse, quis dubitet? Verùm de hoc Fazelli multiplici circa Gelæ situm errore satis dictum puto.

$\tau\omicron\phi\alpha\lambda\alpha\rho\iota\sigma\tau\omicron\phi\epsilon\rho\epsilon\iota\omicron\nu$, id est, PHALARIVM castellum, eiusdem tyranni Phalaridis, quod $\tau\epsilon\omicron\sigma\alpha\rho\acute{\alpha}\nu\omicron\tau\alpha\sigma\epsilon\delta\iota\upsilon\varsigma$, id est, XL stadia, seu millia passuum v, ab Ecnomonte & Carthaginensium castris disitum tradit fuisse Diodorus, in eo situm fuit colle, qui v ferè millia ab Licatâ, II verò à Falconarâ castello, veluti promontorium mari imminet. Atque hac tandem ratione omne inter Camarinam Agrigentumque urbeis litus, quod vario interpretum errore implicitum obscuratumque erat, nos maximè clarum certumque reddidimus.

CAP. XVII.

Sicania posterior. Heraclea urbs; quæ antea Minoa; & priùs Macara. Halycus amnis. Camicus, fluvius & opidum; quod postea Cena. Allaba fluvius. Caprianus mons. Therma colonia; quæ & Aqua Selinuntia, & Aqua Labode, sive Larode.

POST Himeram amnem sequebatur SICANIA illa posterior; in quam SICANIA antiquissimi post Cyclopa insulæ incolæ, pulli ab Siculis, concesserunt; ut supra cap. II ostensum est. Fines eius heic, quoad in tantâ obscuritate fieri poterit, demonstrare conabimur. Stephani epitomator: $\Sigma\iota\kappa\alpha\nu\iota\alpha$, ἡ πρὸς ἡλίου ἀνατολῆναι, καὶ πρὸς τὸν Σικανὸς, ὡς φησὶν Ἀπολλόδορος. Id est: *Sicania, Agrigentinis circumjecta regio; & amnis Sicanus; auctore Apollodoro*. Quàm latè circumjectam Agrigentinis hanc